

December 1843

FAKTA

Dato:
December 1843

Sidetal:
286, 287, 288, 289, 290, 291, 292,
293, 294

Dagbogens placering:
Thorvaldsens Museums arkiv,
inspektørens skrin, nr. 1

Ophavsperson/nøgleperson:
Christine Stampe

Generelle kommentarer:
Dette dokument er en del af det
originale manuskript til Christine
Stampes erindringer om Thorvaldsen.
Afskriften af hele manuskriptet
omfatter i alt 60 dele. Denne del er nr.
54.
OBS Dokumentet er også udgivet i
Arkivet, Thorvaldsens Museum. Her
findes den senest opdaterede udgave.

Læs mere om nærværende online-
udgivelse i artiklen Manuskriptet til
Christine Stampes erindringer om
Thorvaldsen.

Omtalte personer:
Johan Gunder Adler
Ole Bang
Heinrich Buntzen
Caroline Amalie
Christian 8.
H.N. Clausen
Eksekutorerne for Thorvaldsens bo
N.F.S. Grundtvig
Carl Wilhelm Heideck
N.L. Høyen
Johan Peter Jacobsen
Wilhelm Matthäi
Ernst Meyer
Adam Oehlschläger
J.F. Schouw
Susette Schouw
Paolo Sperati
Christian Stampe
Christine Stampe
Elise Stampe
Henrik Stampe
Jeanina Stampe
Henrik Stampe (den yngre)
Bertel Thorvaldsen
Christian Winther

RESUMÉ

Christine Stampes manus til sine erindringer om Thorvaldsen. Dette er 54. del af i alt 60.

TRANSSKRPTION

- 286 -

I Vores Huus¹ saae vi ofte nogle af hans Venner, og især var det en Regel, at jeg om Søndagen kuns veg for de Kongelige, saa vare Schouvs² ogsaa bestandig her, og min Søster[,] Thorv's og jeg, som alle holdt meget af Operaerne, fulgtes ofte ad i Theatret³, men især til de Soireer⁴, som vi havde, hvor gierne Mme Secci⁵[,] Corsi, og Rossi samt Torre vare, der glædede han sig som et Barn, og sad ofte i det lille Cabinet med Een, eller Anden, og Kukketerede⁶ som vi kaldte det, og nød Musiken fra første skuffe, ["]nyselig, nyselig["]; det var altid hans udtryk, naar jeg gik og stillede Sophaer[,] Pateer og s v for at man ret bequem skulde sidde og høre. ☒ naar jeg ventede nogen, om Aftenen[, ""]De forstaaer ret at gjøre det godt og net[, "] og Thorv: havde altid travelt med at rette selv, deals ved hvad der stod paa Bordene af Kunstsager, og deals med Malerierne, som hos mig altid maatte hænge efter hans Hoved, ellers havde han ingen Roe. ☒ til Een af disse Soireer kom han lidt sildig da [han] først maatte gaa, et andet Sted, nu mødte den elskværdige gamle frue Colbiørnsen⁷ ham med de Ord: ["]er det noget for en Mand i deres Alder at gaae saa sildig i Sælskab[?]"] osv ☒ og jeg seer den elskelige

- 287 -

36

Med hans Barnlige yndige Smil retuurnere Bebreidelsen, hun var 81⁸ ☒ og han 73. ☒ og saa sadde de endnu og sagde hinanden smukke ting, et par Timer ved Musikken ☒ De Aftener ere mig uforglemelige
N 1 dette maa fløttes tilbage⁹

I Dc:¹⁰ var Thorv: oppe og gjøre sin opvartning til Kongen¹¹, Denne spurgte ham, hvordan det gik, og paa hans Klage, over at have gnavet et Hul paa Benet¹², som han ikke kunde faae Lægt ☒ sagde Hans Majestæt, ["]jeg har haft det samme og Jacobsen¹³ har kureret mig, vil De have jeg skal sende ham[?]"] og paa Thors Tak, sagde Kongen: ["]det er Dronningens Læge jeg skal sige til hende, om at sende ham.[""] ☒ derpaa kom Jacobsen, saae benet, og sagde at dersom Thorvalsen, vilde lyde ham, saa skulde han om en 14 Dage 3 Uger faae et godt Been[, "] jeg var nærværende[,] først maatte han slet ikke gaae paa det men ligge til Sengs og s[aa] skulle der omslag af vaade klude paa det, osv osv[, "] Deri samtykkede Thorv, og næste Dag skulde han begynde, den Dag havde vi nogle Venner hiemme hvor han endelig maatte være med. ☒ Næste Morgen kom jeg igien og Thorv: fortalte mig at Bang¹⁴ havde været der for første gang i lang Tid, (ikke siden længe før han reiste til Nysø) og

[“]havde skielt ham ud, og holdt et gruelig huus,[”] [“]og hvad sagde de til det?["] [“]ikke et Ord, jeg lod ham skielde, og taug stille["]; ✕ [“]ærgrede De dem da ikke?["] [“]jo noget undt Blod gav det jo rigtig nok["];

- 288 -

37

nu kom Jacobsen, og da han fandt foruden det slemme Saaer, at benet var ganske Sort, saa Aarelod¹⁵ han det, og nu begyndte Thorv: at holde Sengen, dette var en kiedelig Tid for ham, dog gik Tiden, om Morgenens kom der mange Visitter og om Eftermidagen, saa snart jeg havde besørget, mit Huus¹⁶ og expederet Midagen tog jeg hen til Thorv: med min Loterie Pose, og vi toe gamle fik vores vandte Partie, lige til Kl: 10 à 11, og saaledes hver aften, og skjønt det ofte faldt mig lidt Hørt at blive fra Operaen, og Thorvalsen, som vi[d]ste hvor meget jeg holdt af det, ofte sagde: [“]det er synd De undværer den Glæde, for min skyld, gaae nu hen,[”] osv dog jeg ansaae det for Pligt ✕ og det gik godt, skjønt jeg imellem faldt i søvn derved, og den kiere Thorv: maatte saa spille for en 5 à 10 Minutter allene, og naar jeg saa vognede, sagde han altid: [“]naa Dormilione¹⁷, har hun nu udsovet[?]” han kunde slet ikke begribe hvorledes man kunde sove ved dette Spill, skjønt han ellers selv ofte blev søvnig saa var det aldrig tilfældet ved Loteriet og han fandt det ofte meget forunderlig at mine Børn¹⁸ havde en saadan angst derfor, lige som han blev vred paa mig naar jeg med det samme vilde strikke

- 289 -

38

sy, eller spinde, (dette siste Arbeide var han gruelig ved, og jeg var formelig nød til at sitte min Rock af veien [pa]a de siste Aar[.] jeg vilde ikke formeget, undvære nu, at have gjort ham det lidt godt, og takker min Gud som gav mig Leilighed til at gjøre hans Gamle Dage lidt mindre eensomme, og uhyggelige, Bangs Vrede Ærgrede, og plagede Thorvaldsen, og han sagde til mig[:] “Gud ved hvad han er vred for, den Eene er jo ikke meere min Læge, en[d] den Anden[.] jeg har aldrig ladet ham kalde, han er Venskabelig kommet af sig selv, som saa mange andre Læger da jeg kom hertil, og han er jo ikke Cirurg, og har desuden saa meget at bestille at jeg ikke kan vente han vil komme hver dag og see til mit Been, da jeg sist klagede for ham, sagde han: [“]noget undt skal vi have min fader og et sted maa det sitte,[”] og saa saa han ikke engang til Benet.[”] ✕ jeg som havde seet dette Been i 5 Aar, var overbevist om det kom af fontenellen¹⁹, som iriterede Beenet, og Jacobsen var af samme Mening og vilde han skulde lukke den Eene til og nøies med den Venstre medens den Høire Fod Lægtes[.] dog der kom saa mange og snakkede for Thorv: og saa han lod den ved blive (Jacobsen uafvidende²⁰) og jeg troer sikkert det derfor gik seenere med Heelningen

- 290 -

39

thi jeg saae jo flere gange hvor fontanellen havde været ganske Lukket, f e
x: i Bade Tiden paa Nysøe, hvor han reen lod den Voxe til, da var Beenene
Værken hovne eller han selv feilede det minste men saa snart nu lidt
forkiølelse, Hoste, eller sligt in traf saa vi[d]ste Lægerne ikke andet at sige,
og saa maatte Fontanellerne aabnes igien, og saa hovnede Beenene paa
nye, og han var snavs²¹ og da vi vare i Livorno²², lige ledes gik
fortenellerne til²³ efter Badene og Thorv: befandt sig ypperlig, men saa
vare vi til en fest²⁴ hvor han stod i stor træk i 4 à 5 timer nu fik han snue og
Hoste og Matia[,] Doctoren²⁵ vi[d]ste ikke bedre at sige, en[d: ""]det er de
fonteneller de har ladet groe til[""], og de kom op igien, og forkiølelsen
Varede dog sin tid ud, osv ☒ ☒

Dog jeg vilde fortælle, at, Bangs vrede pinte Thorv:, og han sendte bud til
ham, og sagde ham, at han jo ikke kunde undre sig over at han ikke vilde
bebyrde ham, osv osv kort han sagde mig at [""]Bang havde været meere
maneerlig Idag, thi da han hørte det var droningen som havde sendt
Jacobsen, saa hialp det, og jeg skuppede skylden paa hende[."]

- 291 -

40

Bang havde seet til Beenet, og sagde det saa ganske godt ud, og Thorv:
skulde kuns blive saadan ved, men Jacobsen var han ikke god; ☒ nu gik
det daglig bedre med Beenet, men de grueligste røgter løb byen rundt,
nogle sagde Thor laae for Døden, og andre at han laae stille hen, og nu
hed det, Bang har sagt det, og Bang, har sagt hint, og alle vare da enige
om at Bang var meget opbragt paa Jacobsen og til dette sagde Thorv:
engang: [""]ja de can troe han vilde lee, om jeg kreperede[""]; Bang kom
endnu den 3die gang, og saa ikke meere; dette var paa Adlers²⁶
Anmodning; han²⁷ mødte mig paa Gaden og fortalte mig at han ikke vilde
gaae der meere, hvorpaa jeg forsikkrede ham at jeg ikke vilde troe det, og
jeg ikke forstod hvorfor, osv osv da endte Bang Godmodig med de Ord[
""]ja ja, lad ham nu først komme til at trænge til mig, saa er jeg dog hans
Ven[."] dette fortalte jeg til Thorvaldsen i Anledning af at han sagde: [""]ja
de kan troe Bang vilde lee, om jeg kreperede,[""] og da vi talte nærmere om
den ting sagde han, [""]give jeg kunde sende ham pænge fordie han har
været her, dog det vilde han væl tage ilde op, naar jeg kommer til Rom vil

- 292 -

41

vil jeg lade det lille Basrelief Eskulap og Amor²⁸, som han har faaet i Gips,
giøre i Marmor, og give ham,[""] (det Skrin²⁹ som han først havde bestemt
gav han mig, fordie det nu ikke var godt nok til Bang, efter de Scener; ☒
jeg haaber at Comiteen³⁰ overlade mig det for betaling nu[.] Medens
Thorvaldsen saaledes laae Besøgte Kongen ham engang, og sad en
Times tid ved hans leie. ☒ Dette glædede ham meget; Nu nærmede sig
Julen og i hvert et Huus havde man travelt, saa og i mit, dog var jeg vær

Aften hos Thorv:, og Jule Aftens Morgen kom min Søster Schouv³¹ for at hielpe mig med Juletræet[.] vi vare 25 Personer hos os, der var noget at tænke paa, dog fik vi et lille Grantræe plantet i en Potte og pøntet med Bonbons, og stads, det skulde være til Thorv: i det same jeg havde ladet mahle Nysøe af Bun[t]zen³², til Ham, lige som vi have ladet forspænde og en Pige stiger i Vognen med mig deels for at hielpe at holde paa Maleriet og paa Midagsmaden, (han fik hans livret³³) som jeg bragte ham[.] saa ringer det, og Postbudet bringer en Pakke fra Dresden³⁴, med foræringer baade til ham og til mig, hans følger da med, og træet lader vi bære hen, da vi nu kommer laae han paa sin gamle Plads omgivet af Venner (Clausens³⁵)[.] nu bredte

- 293 -

42

vi en Dug paa bordet og bragte Træet ind, og saa en lille stafelie hvorimod Maleriet blev stillet, og dette glædede Thorvaldsen uendelig, han havde for nogle Dage siden faaet et Malerie af General Heideck³⁶, som han ogsaa havde hos sig, og saaledes, sagde han (paa min beklagen at han skulde være saa Eene)[.: "nu kan jeg sagtens være Eene, nu bliver tiden mig aldrig lang;["] (og jeg har aldrig kiendt noget Menneske have den kierlighed, og interesse for Malerier, som han, ja jeg troer næsten den oversteg hans Kierlighed for Skulptur), [x] jeg blev hos ham saa længe jeg kunde, for de fremmede jeg selv ventede, og ved Julebordet var der ogsaa nogle smukke Aquareller af Ernest Mayer³⁷ og Thor fik 3 nydelige som han ret havde sin Glæde over, og han sagde mig i den Anledning: ["]Mayer er saa god, og Opmærksom mod mig at han det ordentlig trykker mig, vi[d]ste jeg bare hvordan jeg skulde giengielde ham[.] de ved slet ikke hvor mange smukke ting jeg har af ham af Tegninger[.] Skitser i Oliefarve, Aquareller³⁸ osv, som han aldrig har faaet en Skilling for, thi han vil intet modtage, De maa hielpe mig at udfrutte hvad jeg kunde fornøie ham med, dersom han blev her kunde man møblere noget hyggeligere for ham, dog han taler om at reise³⁹, nu maa de see hvad de kan faae ud af ham,["] og da jeg talte

- 294 -

43

Med Meyer, saa fint, som jeg kunde, som da blev reent ud at betroe ham mit Ærende, saa fik jeg dog intet ud af Mayer, og Thorvalsen sagde mig senere: ["]det er det samme, nu kiøber jeg et stykke af ham, og saa giver jeg ham det dobbelte derfor,["] (: dette har jeg seenere efter Thors Død⁴⁰ meldt til Comiteen og jeg troer) De kiøbte Maleriet som var en liggende fisker i en Grotte⁴¹ [x]

Jeg maatte nu næste formidag fortælle Thor: hvorledes vores Jule Grød var blevet spist, og at Chr W.⁴²[.] Øhlenschlager⁴³[.] Schouv⁴⁴ osv havde leget Juul med de unge, og E: Mayer havde klippet ud, osv osv [x] nu tilbragte jeg igien hver Aften med Thorv: intil Nytaars aften⁴⁵ hvor jeg ikke

kunde være hiemme fra, dog efter Aftensmaden, tog Grundvig⁴⁶, Høien⁴⁷ med deres Koner, og Stampe⁴⁸ og jeg hen til ham, og det morede ham, i hans Eensomhed, hvor ikke en Siæl havde tid at tænke paa Ham, paa den tid af Dagen, hvor enhver havde sit hiem og sine fornøielser at varetage[.] Han holdt grumme meget af Grundtvig, og havde stor Agtelse for ham, thi man seer det er Alvor med ham⁴⁹,

---

¹ Familien Stampe havde et københavnsk residens i Kronprinsessegade 36.

² Dvs. den danske botaniker og politiker J.F. Schouw og hans hustru Susette Schouw.

³ Dvs. Det Kongelige Teater eller Hofteatret.

⁴ December 1843 var Thorvaldsen til hyppige soiréer med "de italienske sangere".

⁵ Dvs. den italienske sangerinde Madame Secci, som optrådte på Hofteatret og Det Kongelige Teater i København. Hun kom sandsynligvis til København i slutningen af 1840 sammen med en mindre italiensk teater- og musikgruppe, hvis kapelmester fra 1841 til 1850 var italieneren Paolo Sperati, som ifølge de forklarende noter i Rigmor Stampe, op. cit, p. 338-339, n. 17 var gift med en af gruppens sangerinder, Madame Forconi.

Foruden Secci, Sperati og Forconi udgjordes gruppen af Torre, Cesare Vajro, Madame Corsi og en tenor ved navn Ernesto Rossi.

I 1842 ændrede Christian 8. ved arkitekten Jørgen Koch tilskuerrummet i Hofteatret til brug for netop denne tilrejste teater- og musikgruppe.

⁶ Dvs. virke flirtende, indladende eller gøre tilnærmelser, se betydning 2.2. af kokettere i Ordbog over det danske Sprog.

⁷ Dvs. Engelke Margrethe Colbjørnsen (1763-1848), née Falbe.

⁸ Fru Colbjørnsen (1763-1848) var rettelig 80 år gammel i 1843.

⁹ Stampes egen redaktionelle kommentar, der er blevet udstreget med blyant, og som ikke blev fulgt i den trykte udgave, jf. Rigmor Stampe, op. cit.

¹⁰ Dvs. december 1843.

¹¹ Medio december 1843 besøgte Thorvaldsen Christian 8. og Caroline Amalie.

¹² Thorvaldsens sår på benet skabte en strid mellem de læger, der tilså såret, som det fremgår nedenfor. Under sit besøg hos kongeparret blev han henvist til lægen Johan Peter Jacobsen.

Men også en anden læge, Ole Bang, blev involveret i behandlingen. De to lægers uenighed og manglende indbyrdes kommunikation skabte efter Thorvaldsens død 24.3.1844 offentlig strid om, hvorvidt billedhuggeren var blevet behandlet korrekt.

Se artiklen herom: Om årsagen til Thorvaldsens død.

¹³ Dvs. den danske læge Johan Peter Jacobsen.

¹⁴ Dvs. den danske læge, professor og rektor Ole Bang.

¹⁵ Dvs. åbne en blodåre for at udtømme en mindre del af blodet, jf. årelade i Ordbog over det danske Sprog.

¹⁶ Familien Stampe havde et københavnsk residens i Kronprinsessegade 36.

¹⁷ Efter italienske dormiglióne, dvs. sovetryne.

¹⁸ Dvs. Christine og Henrik Stampes børn Henrik, Holger, Elise, Christian og Jeanina.

¹⁹ Dvs. en fontanelle, et kunstigt frembragt sår, som holdes åbent for at aflede legemets urene væsker, jf. fontanelle i Ordbog over det danske Sprog. Den omtalte fontanelle blev i øvrigt åbnet og lukket flere gange af forskellige læger, jf. Om årsagen til Thorvaldsens død.

²⁰ Ole Bang og Johan Peter Jacobsen var altså ikke enige om behandlingen og kommunikerede øjensynlig ikke med hinanden.

²¹ Dvs. dårlig, skidt, se adjektivet snavs i Ordbog over det danske Sprog.

²² Christine Stampe henviser til hendes og Thorvaldsens ophold hos hendes bror Christian Dalgas i Livorno i 14 dage i slutningen af august 1841 under rejsen til Rom, maj-september 1841.

²³ Dvs. fontanellerne voksede sammen, eller gik til, forsvandt.

²⁴ Ifølge de forklarende noter i Rigmor Stampe, op. cit., p. 369, n. 32 refererer baronesse Stampe til festen "for Pavens hjemkomst" 7.10.1841, som beskrives på p. 173 i nærværende originalmanuskript.

²⁵ Denne doktor ved navn Matia er p.t. uidentificeret.

²⁶ Antagelig den danske kabinetssekretær Johan Gunder Adler.

²⁷ Dvs. Ole Bang.

²⁸ Dette relief forestillende Æskulap og Amor kendes ikke, sandsynligvis fordi Thorvaldsen aldrig mere kom til Rom, som han ønsker her, og derfor ikke fik udført relieffet.

²⁹ Dette skrin er p.t. uidentificeret.

³⁰ Dvs. Eksekutorerne for Thorvaldsens bo.

³¹ Dvs. Susette Schouw.

³² Christine Stampe forærede Thorvaldsen Heinrich Buntzens maleri, Herregården Nysø med Thorvaldsen udenfor sit atelier, B203, til jul.

³³ Ifølge Christine Stampe var Thorvaldsens livret enten østers eller dyresteg, jf. nærværende originalmanuskript, hhv. p. 298, eller p. 239.

³⁴ Det vides ikke med sikkerhed, hvem julegaverne til Thorvaldsen og Stampe egentlig kom fra, men et forsigtigt bud er, at giveren var den norske maler og professor ved kunstakademiet i Dresden J.C. Dahl, som de begge havde besøgt i juni 1841.

³⁵ Dvs. den danske teolog og politiker H.N. Clausen og hans hustru Birgitte Francisca Swane (1797-1875).

³⁶ Thorvaldsen fik foræret maleriet, Scene fra en spansk bys forsvar under en guerillakrig, B118, af den tyske general og maler Carl Wilhelm Heideck.

³⁷ 24.12.1843 fik Thorvaldsen foræret tre akvareller af den danske maler Ernst Meyer, sandsynligvis D848, D849 og D850.

³⁸ Meyer er ganske rigtigt fint repræsenteret i Thorvaldsens samlinger.

³⁹ I brev af 6.4.1844 fra J.F. Schouw til eksekutorerne for Thorvaldsens bo bekræftes det, at Meyer i foråret 1844 havde planer om at rejse fra København. Han havnede i Rom og vendte aldrig tilbage til Danmark.

⁴⁰ 24.3.1844 døde Thorvaldsen.

⁴¹ Antagelig Ernst Meyers En gammel fisker på Capri, B268. I brev af 6.4.1844 til eksekutorerne for Thorvaldsens bo skriver Christine Stampes svoger og medlem af eksekutorerne J.F. Schouw, at Thorvaldsen kort før sin død havde ytret ønske om at eje dette maleri ligesom han havde ønsket at give Meyer "et Par 100 Scudi mere end han forlangte" for det.

⁴² Dvs. den danske forfatter Christian Winther.

⁴³ Dvs. den danske digter og forfatter Adam Oehlenschläger.

⁴⁴ Dvs. J.F. Schouw.

⁴⁵ Nytårsaften 1843 fik Thorvaldsen besøg af de nedennævnte.

⁴⁶ Dvs. den danske forfatter, præst og samfundsdebattør N.F.S. Grundtvig, som var gift 1. gang med Elisabeth Christina Margrethe Blicher (1787-1851).

⁴⁷ Dvs. den danske kunsthistoriker N.L. Høyen, som var gift med Edele Birgitte Westengaard (1799-1883).

⁴⁸ Dvs. baron Henrik Stampe.

⁴⁹ Det sidste må have været et citat af Thorvaldsen, selvom Stampe ikke skriver det direkte.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

